

MOĞOLİSTAN'DA BULUNAN KAYALAR ÜZERİNDEKİ RUNİK YAZITLAR (2010-2017)

Azzaya BADAM*

Öz: Moğolistan sınırları içerisindeki runik yazıtları ile ilgili araştırmalar ve eserler Türkoloji alanında çalışan birçok bilim adamları tarafından araştırılmakta ve yayımlanmaktadır. Ancak son yedi yılda yeniden bulunmuş olan runik yazıtlarının sayısı, satırı ve okunuş anlamlandırmasını kapsayan bir araştırma benüz elimize geçmemiştir.

Bugüne kadar ülkemizde 77 bölgede 151 tane runik yazıtı bulunmuştur.

Bu çalışma 2010-2017 yıllarında Moğolistan'da bulunan yeni yazıtların listesini ve yapılan araştırmaların kaynakçasını kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Moğolistan, Runik yazıtlar, Göktürk yazıtlar, yeni yazıtlar

Recently Found Runic Rock Inscriptions In Mongolia (2010-2017)

Abstract: Many scholars have studied the Runic inscriptions found in the territory of Mongolia. In the recent seven years, numerous monuments have been found, however, detailed and complete studies regarding registering dates, locations, sizes and the contents of the inscriptions have not been made yet. Today over 151 monuments from 77 different places have been discovered in the territory of Mongolia.

This study provides a list of the runic inscriptions found in Mongolia, from 2010 to 2017. Besides, a useful bibliography is given for those who might work on the runic inscriptions.

Key words: Mongolia, Runic inscription, early Turkish inscription, new inscription

Eski dönemlerde var olan büyük devletlerin tarihi, dili ve kültürüyle ilgili kaynak eserler ve anıtlar bakımından zengin coğrafyalardan biri bilindiği üzere Moğolistan'dır. Türkoloji araştırmaları üzerine çalışan bilim adamlarının dikkatini çeken bu bölgede her geçen gün bahse konu tarihi eserlere yenileri eklenmektedir. 2010 yılında Moğolistan'da bulunan tüm runik yazıtları içeren kapsamlı bir çalışma yayımlanmıştır (Azzaya Badam, 2010; Баттулга Ц. & Аззая Б., 2009).

Bu tarihten günümüze kadar geçen 6 yılda Moğolistan'da 16 bölgede 21 yeni yazıt keşfedilmiştir ve böylece Moğolistan'da bulunan runik yazıtların sayısı 77 bölgede toplamda 151'e yükselmiştir.

Bunlar arasında sadece 2016 yılında Bayanhongor aymak bölgesinde bulunan Hirgisiin Ovoo anıtı, Govi-Altay aymak bölgesinde bulunan Taişiriin Davirtiin kışlağı yazıtı, Bugut Yazıtı ile Töv aymak bölgesinde bulunan Ulaan Çuluut I, II, III,

* Dr., Moğolistan Devlet Üniversitesi Bilimler Fakültesi, Asya Araştırmaları Bölümü, Türkoloji Anabilim Dalı. Ulanbator / MOĞOLİSTAN. E-posta: azzayab2000@gmail.com

IV yazıtları Moğol bilim adamları tarafından incelenmekte, bu eserler üzerinde okuyup anlamlandırma çalışmaları sürdürülmektedir.

Tablo 1. Yazıtlar(2010-2017)-ın Detaylı Bilgileri

№	Yazıtın adı	Yazıtın konumu		Satır
		İlk bulunduğu yer	Şu anda bulunduğu yer	
1.	Sogd Tarzı Gümüş Kulplu Tas Üzerindeki Yazıt (2010)	bilinmemektedir	bilinmemektedir	1
2.	Dongoyın Şiree I. Yazıtı (2010)	<i>Sühbaatar aymak, Tüvşinşiree sum, Dongoyın Şiree</i>	<i>Sühbaatar aymak, Tüvşinşiree sum, Dongoyın Şiree</i>	72
3.	Dongoyın Şiree II. Yazıtı (2010)	<i>Sühbaatar aymak, Tüvşinşiree sum, Dongoyın Şiree</i>	<i>Sühbaatar aymak, Tüvşinşiree sum, Dongoyın Şiree</i>	
4.	Dongoyın Şiree III. Yazıtı (2010)	<i>Sühbaatar aymak, Tüvşinşiree sum, Dongoyın Şiree</i>	<i>Sühbaatar aymak, Tüvşinşiree sum, Dongoyın Şiree</i>	
5.	Jirimiin Hudag II. Yazıtı (2010)	<i>Dundgovi aymak, Ölzit sum, Del Uul</i>	<i>Dundgovi aymak, Ölzit sum, Del Uul</i>	1
6.	Hirgisiin Hooloy Kazısında Bulunan Çatı Kiremidi Üzerindeki Yazıt (2011)	<i>Arhangay aymak, Hotont sum, Hirgisiin Hooloy</i>	<i>Arhangay aymak, Haşaat sum, Höşöö Tsaydam Müzesi</i>	2
7.	Dalt Yazıtı (2012)	<i>Bayanhongor aymak, Bömbögör sum, Dalt bölgesi</i>	<i>Bayanhongor aymak, Bömbögör sum, Dalt bölgesi</i>	1
8.	Hotgor Hag Yazıtı (2013) /sunak taşı üzerindeki yazıtı/	<i>Hovd aymak, Erdenebüren sum</i>	<i>Hovd aymak, Öviin Töv Müzesi</i>	1
9.	Del Uul V. Yazıtı (2014)	<i>Dundgovi aymak, Ölzit sum, Del Uul</i>	<i>Dundgovi aymak, Ölzit sum, Del Uul</i>	2
10.	Tavit Kışlağı Yazıtı (2015)	<i>Övörhangay aymak, Nariinteel sum, Şarga bölgesi, Tavit Kışlağı</i>	<i>Övörhangay aymak, Nariinteel sum, Şarga bölgesi, Tavit Kışlağı</i>	4 mөp
11.	Hulsana Am Yazıtı (2015)	<i>Govi-Altay aymak, Erdene sum, Hulsana Am bölgesi</i>	<i>Govi-Altay aymak, Erdene sum, Hulsana Am bölgesi</i>	1 satır /5 karakter/
12.	İvdeyn Nehri Geyikli Taşı Üzerindeki Yazıt (2015)	<i>Hövsgöl aymak, Rinçinlhümbe sum</i>	<i>Hövsgöl aymak, Rinçinlhümbe sum</i>	2 yüzey 1+1 toplam 2 satır
13.	Hirgisiin Ovoo Anıtı (2016)	<i>Bayanhongor aymak, Buutsagaan sum, Hirgisiin Ovoo bölgesi</i>	<i>Bayanhongor aymak, Buutsagaan sum, Hirgisiin Ovoo bölgesi</i>	3 yüzeyi 3+3+2 toplam 8 satır
14.	Davirtın Buuts Yazıtı (2016)	<i>Govi-Altay aymak, Tayşir sum, Davirtın Buuts bölgesi</i>	<i>Govi-Altay aymak, Tayşir sum, Davirtın Buuts bölgesi</i>	1
15.	Bugat Yazıtı (2016)	<i>Govi-Altay aymak, Bugat sum</i>	<i>Govi-Altay aymak, Bugat sum</i>	1
16.	Ulaan Çuluut I. Yazıtı (2016)	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	1

MOĞOLİSTAN'DA BULUNAN KAYALAR ÜZERİNDEKİ RUNİK YAZITLAR

17.	Ulaan Çuluut II. Yazıtı (2016)	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	3-4
18.	Ulaan Çuluut III. Yazıtı (2016)	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	1
19.	Ulaan Çuluut IV. Yazıtı (2010, 2016)	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	<i>Töv aymak, Lün sum, Ulaan Çuluut Kışlağı</i>	4
20.	İkh Nart Yazıtı (2016)	<i>Dornogovi aymak, Dalanjargalan sum, İkh Nart</i>	<i>Dornogovi aymak, Dalanjargalan sum, İkh Nart</i>	2
21.	Urtın Gol Yazıtı (2017)	<i>Ömnögovi aymak, Nomgon Sum, Hahuulin Had</i>	<i>Ömnögovi aymak, Nomgon Sum, Hahuulin Had</i>	2

Bu çalışmada, 2010-2017 yılları arasında bulunan runik yazıtlardan sadece kaya üzerinde bulunan yazıtlar, bir başka deyişle küçük yazıtlarla ilgili bilgiler verilecektir. Aşağıdaki listede bahse konu olan bu yazıtlar sıralanmıştır:

1. Jirimiin Hudag II. Yazıtı (2010)
2. Dalt Yazıtı (2012)
3. Del Uul V. Yazıtı (2014)
4. Tavit Kışlağı Yazıtı (2015)
5. Hulsana Am Yazıtı (2015)
6. Davirtin Buuts Yazıtı (2016)
7. Bugat Yazıtı (2016)
8. Ulaan Çuluut I. Yazıtı (2016)
9. Ulaan Çuluut II. Yazıtı (2016)
10. Ulaan Çuluut III. Yazıtı (2016)
11. Ulaan Çuluut IV. Yazıtı (2010, 2016)
12. İkh Nart Yazıtı (2016)
13. Urtın Gol Yazıtı (2017)

Jirimiin Hudag II Yazıtı (2010)

Moğolistan'da Dundgovi aymağa bağlı Ölziit sumun Tagt bölgesinde Del Uul olarak adlandırılan kayalık geniş bir arazi bulunmaktadır. Coğrafi koşullar ve iklim dolayısıyla parçalanmış, kesikler halinde yarılmış sert kayalıklardan oluşan bu bölgenin Züün Bilüü adlı doğu kesiminin 6 km batısında yer alan "Jirimiin hudag" adlı kuyunun güneybatısında kayalıklar arasında oluşan geçidin batı kolundaki aşağı eğimli duran kayalıkları üzerinde 2 satırlık runik yazıt bulunmuştur. Bu yazıt Prof. Dr. Ts. Battulga tarafından okunmuştur (Баттулга Ц., 2010, pp. 140–141).

Bahsedilen bu iki satırlık yazıtın batıya doğru daha üst tarafında bulunan tek satırlık başka bir yazıt üzerinde tarafımızdan, 2016 yılında okuma ve anlamlandırma çalışması (Аззая Б., 2016, pp. 576–579) gerçekleştirilmiştir.

Yazıtın üzerinde bulunduğu kayanın yüzeyinin parça parça soyulmuş olması, geçen uzun süre içerisinde coğrafi faktörlerden etkilenmesi ve ayrıca karakterlerin çok ince bir şekilde kazınmış olmasından dolayı okuma güçlüğü yaşanmaktadır. Okuma çalışmaları sırasında yazıtın dördüncü karakteri olan G (ᠭ)nin ters yazıldığı fark edilmiş, ayrıca beşinci karakterin [ᠨ] olarak okunmuştur.

“Metin:

ᠮᠤᠯᠤᠯᠤᠰᠤᠨᠠᠯᠠᠨᠭᠢᠯᠢᠨᠠᠭᠤᠴ᠋ᠠᠰᠢᠠᠷᠦᠯᠢ

Harf çevrimi:

ᠮ L B G L[a] B L m a L ᠨ Q̇ i l i N G Q s r ü l i

Yazı çevrimi:

an al bayla ablama alan qilin ay qasi ärüli

Türkiye Türkçesine aktarımı:

Avı aşağısından bağla. Avlamayın. Düz bir alan hazırla.
Tuzanın çiti işaretili. Bk. (Аззая Б., 2016, p. 578)

Dalt Yazıtı (2012)

Bayanhongor aймаğa bağlı Bömbögör sumun “Dalt” adındaki XV-013210 (818 ga), XV – 016924 (698 ga), MV – 016923 (243ga) izin verilen toplam 1760 km² alanda yapılan arkeolojik yüzey araştırması sırasında bir runik yazıt bulunmuştur. 5 karakterden oluşan bu yazıt Prof. Dr. M.Erdene ve Prof. Dr. Ts.Battulga tarafından okunmuştur (Эрдэнэ М. & Баттулга Ц., 2012).

Yazıtın GPS kaydı: 47T 0538472 UTM 5143107(N 46°26’25,7” E 99°30’03,0”) 1837m

Yazıtın toplam uzunluğu 11 cm, karakter boyutu 4-6 cmdir. Yazıt ᠠᠨᠠᠯᠠᠨᠭᠢᠯᠢᠨᠠᠭᠤᠴ᠋ᠠᠰᠢᠠᠷᠦᠯᠢ olarak okunabilir. Prof. Dr. Ts. Battulga yazıtın “*künçir ~ kü ançi er ~ kü ançir ~ künçi er*” olmak üzere dört farklı şekilde okunabileceğini ifade etmiştir. Bk. (Эрдэнэ М. & Баттулга Ц., 2012, pp. 67–68).

Del Uul V. Yazıtı (2014)

Dundgovi aймаğa bağlı Ölziit sumun Tagt bölgesindeki Del Uul adlı kayalık bölgede bulunan dört yazıt sonrasında 2014 yılında beşinci yazıt MUIS Türkoloji Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencilerince keşfedilmiştir (Аръяажав Б. & Аззая Б., 2014).

İki satırlık bu yazıt Bulag Bilüüt adlı tapınak kalıntısının bitiş sınırında Bilüüt adlı kayalık geçidin baş bölgesindeki kaynak suyuna yakın bir tarafta yer alan kaya üzerine keskin bir araçla çizilerek oluşturulmuştur. Del Uul V Yazıtının birinci satır uzunluğu 42 cm, karakter boyutu 2.5 - 5 cm; ikinci satır uzunluğu 7 cm, karakter boyutu 4 cm’dir.

Metin:

1. ᠮᠤᠯᠤᠯᠤᠰᠤᠨᠠᠯᠠᠨᠭᠢᠯᠢᠨᠠᠭᠤᠴ᠋ᠠᠰᠢᠠᠷᠦᠯᠢ
2. ...ᠮᠳᠦᠭ

Harf çevrimi

1. WDYLQa çim ülp öz iç Wᠨ [btdm].....Ti
2. ...NDYQ

Yazı çevrimi:

1. *ud yılqa eçim ölip öz iç on [bitidim] atı?*
2.

Türkiye Türkçesine aktarımı:

Öküz yılında atam ölüp Öz İç On yazdım adı”
(Арьяажав Б. & Аззаяа Б., 2014, p. 233)

Söz konusu yazıtın bulunduğu tarihe kadar “ud yılı”na, Moğolistan’daki runik harfli yazıtlarda hiç rastlanmamıştır. Bu yazıtla birlikte On İki Hayvanlı Takvimde geçen tüm hayvan adları Moğolistan’daki runik harfli yazıtlarda geçmiş olmaktadır.

Tavit Kışlağı Yazıtı (2015)

Dört satırlık bu yazıt 2015 yılında Övörhangay aймаğa bağlı Nariinteel sumun Şarga bölgesinde yer alan Tavit adlı kışlakta bulunmuştur. Harhorin Müzesi’nde araştırmacı olarak görev yapan C.Tsambagarav tarafından keşfedilmiş ve onun verdiği bilgiler doğrultusunda Prof. Dr. Ts. Battulga, yazıt üzerinde okuma çalışması yapmıştır (Баттулга Ц. & Цамбагарав Ж., 2015, p. 44):

Satır No.	Yazıt	Transliteration	Transcription
1.	ᠰᠢᠬᠢᠯᠢᠯᠢᠯᠢ	Siklip	Sikälip
2.	ᠠᠭᠤᠨ	uQ(oQ) jn	Quyän
3.	[ᠪᠲᠤ]ᠮ	btd[m]	bitd[im]
4.	ᠶᠡᠯᠢᠮᠠᠨᠠᠶᠠᠴᠠᠭᠠ	YlmQYaQa	yalım qayaqa

Prof. Dr. Ts. Battulga yazıtı yukarıda gösterildiği şekilde okumuş, yazıtın üzerinde bulunduğu kayanın şekli ve yüzey yapısı dolayısıyla satır sıralarının düzenli olmadığını ve kaya üzerinde dağınık bir şekilde yazılmış olabileceğini bildirmiştir. Bu sebepten ötürü yazıt metnini Moğolcaya aktarırken satırları düzenleyip okuma gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Yani

1. *quyän*
2. *sikälip*
3. *yalımqayaqa*
4. *bitd[m]*

“*Hu Yan Si gelip yalım kayaya yazdım*”(Баттулга Ц. & Цамбагарав Ж., 2015, pp. 43–44)

Hulsana Am Yazıtı (2015)

Gobi-Altay aймаğa bağlı Erdene sum sınırları içerisinde bulunan bu yazıt 2015 yılında Türkolog B.Ariyajav tarafından keşfedilmiştir.

İlk olarak 2015 yılında Moğol bilim adamı R.Mönhtulga, Hulsana Am Yazıtı üzerinde yaptığı araştırmasını Uluslararası “Mongol Survalj Biçgiyn Sudlal(Moğol tarihi kaynakları çalışmaları)” Kongresinde sunmuş(Mөнхтулга Р., 2015) ve sonradan kitap bölümü olarak yayımlamıştır(Battulga Tsend et al., 2016, pp. 85–87).

Tek bir sözcükten oluşan bu yazıtı “*ᠡᠣᠪᠢᠷᠠ ~ TWBRa ~ tobira ~ etrafında dolaş*”(Battulga Tsend et al., 2016, p. 85) olarak değerlendirmek mümkündür.

Davirtin Buuts Yazıtı (2016)

2016 yılının Temmuz ayında Moğolistan ulusal radyo ve televizyon kanalının sanat yönetmeni B.Bayar ile Bilimler Akademisinin Tarih ve Arkeoloji Enstitüsünden araştırmacı Dr. N.Batbold, “Govi-Altay’daki kaya resimleri” belgeseli hazırlamışlardır. Bu süreçte Taişir sumda Berh dağı civarında Davirtin Buuts adlı kışlaқта D.Bayar tarafından keşfedilmiştir.

Tek satırdan oluşan yazıtta toplamda 20 harf ve “:” şeklinde iki karakter yer almaktadır. Türkolog Prof. Dr. Ts.Battulga tarafından *ᠳᠠᠪᠢᠷᠲᠢᠨᠪᠤᠸᠠᠰᠤᠰᠢᠨᠨᠢᠮᠤᠯᠤᠯᠤᠰᠤᠷᠠᠨᠡᠨᠦᠯᠢᠨᠢ* alp urunu: yortı: qutluḡ boluḡ (바트돌가 체., 2017, pp. 94, 111) olarak okunmuştur.

Prof. Dr. Ts. Battulga’nın verdiği bilgilere göre yazıtta geçen “Urungu” kelimesinin iki farklı anlama gelecek şekilde okunabileceği, dolayısıyla kelimenin içerisinde yer aldığı ifadenin de farklı anlamlarda değerlendirilebileceği söz konusudur. (Баттулга Ц., 2016)

Bugat Yazıtı (2016)

Govi-Altay aymağa bağlı Bugat sum bölgesinde bulunan bu yazıt 2016 yılında Moğolistan ulusal radyo ve televizyon kanalının sanat yönetmeni B.Bayar tarafından keşfedilmiştir. Prof. Dr. Ts. Battulga tarafından aşağıdaki şekilde okunup anlamlandırılmıştır:

“Yazıtın metni:

ᠪᠡᠪᠠᠲᠤᠨᠪᠠᠭᠠᠲᠠ

transliteration: *bb bkpa b*

Transcription: *b b(äb äb?) bäk apa b*

Translation: (ev, ev?) sabıt (sağlam) abla ..” daha fazlası için bk.(Баттулга Ц., 2017, p. 47).

Ulaançuluut I, II, III, IV Yazıtları (2010, 2016)

Töv aymağa bağlı Lün sumun Ögöömör bölgesinde yer alan Ulaançuluut kışlağındaki bu yazıt, Bilimler Akademisi Tarih ve Arkeoloji Enstitüsünden araştırmacı Dr.Ya.Tserendagva, R.Törbat ve S.Dalantai tarafından 2016 yılında keşfedilmiştir.

Aslında 2010 yılında R. Törbat bu yazıtlardan birisini 2010 yılında o bölgedeki kaya resimlerini incelerken görmüş fakat konuyla ilgili bir çalışma yapmamıştır. Dört satırlık bu yazıt Dr. Yu.Boldbaatar tarafından birinci yazıt olarak numaralandırılmıştır.

Son yıllarda yeni yazıtları incelemek amacıyla Moğolistan Devlet Üniversitesi, Bilimler Fakültesi, Asya Araştırmaları Bölümü, Türkoloji Anabilim Dalı tarafından pek çok araştırma ve inceleme faaliyeti yürütülmektedir. Bu faaliyetlerden olan ve AİBÜ tarafından desteklenen 2017.03.10.1190 numaralı proje kapsamında 07 Nisan 2017’de araştırma grubumuz Ulaançuluut bölgesindeki yazıtları incelemiştir.

Yazı çevrimi:

1. yortī
2. qutluγ b[oluŋ]
3. [bitidi]m: čašabačaγī

Türkiye Türkçesine aktarımı:

1. yürüdü
2. kutlu o[lun]
3. [yazdı]m. Çavaş Baçağı

Dr. Yu.Boldbaatar, Dr. Ya.Tserendagva ve R.Törbat bu yazıtta [T, t, L, l, d, m, s] karakterlerinin görüldüğünü belirtmiştir (Болдбаатар Ю. et al., 2017, p. 78).

Ulaançuluut III.Yazıtı (2016)

İki satırlık bu yazıtın birinci satır uzunluğu 30.5 cm, karakter boyutu 7 cm; ikinci satır uzunluğu 21 cm, karakter boyutu 9 cm ve satır aralığı 2 cm'dir.

Yazıtın metni:

:ᠶᠡᠨᠶᠡᠳᠡ ᠰᠤᠳᠠᠨ.1

ᠮᠣᠳᠤᠮᠤᠰᠤ.2

Harf çevrimi:

1. QY: čBYšQŋ:
2. QWTDms

Yazı çevrimi:

1. qaya :čab(?) yašqaŋ
2. qutadmiš

Türkiye Türkçesine aktarımı:

1. kaya ünlü (?) genç han
2. kut'saadet, mutluluk\ vermiş.

Dr. Yu.Boldbaatar, Dr. Ya.Tserendagva ve R.Törbat bu yazıtta [P, J, B, Q, m, r, l] karakterlerinin görüldüğünü belirtmiştir (Болдбаатар Ю. et al., 2017, p. 77).

Ulaançuluut IV.Yazıtı (2010, 2016)

Dört satır ve toplam 45 karakterden oluşan bu yazıt, ilk olarak Dr.Yu.Boldbaatar tarafından okunup anlamlandırılmıştır:

I mör: [q(a)ya: ul(a)γ (.) : y(a)l(i)m q(a)y(a)]

II mör: [bilg(ä)čur]

III мөр: [b(i)t(i)d(i)m

IV мөр: [q(a)yačur: y(ä)r(i)d(ä): ul(a)γ(.): y(a)l(i)mq(a)y (.) (ä)rm(i)s] (Болдбаатар Ю. et al., 2017, p. 75)

Dr. Yu. Boldbaatar Ulaançuluut IV. yazıtını Moğolcaya “Өндөр цавчим хад цохио. Билгэчур би бичлээ. Газар дэлхий дээр эгц цавчим ургаа хад оршино (yüksek ve dik kayalar. Bilgeçur ben yazdım. Toprağın üstünde dik kaya bulunur.)” (Болдбаатар Ю. et al., 2017, p. 75) şeklinde aktarmıştır.

Ulaançuluut IV. Yazıtının birinci satır uzunluğu 87 cm, karakter boyutu 5 cm; ikinci satır uzunluğu 17 cm, karakter boyutu 6 cm; üçüncü satır uzunluğu 23 cm, karakter boyutu 4-6 cm; dördüncü satır uzunluğu 75 cm'dir.

Yazıtın metni:

ᠠᠭᠢᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠠᠸᠠᠷᠤᠢᠳᠠᠸᠠᠷᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨ

ᠠᠭᠢᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠠᠸᠠᠷᠤᠢᠳᠠᠸᠠᠷᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨ

ᠠᠭᠢᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠠᠸᠠᠷᠤᠢᠳᠠᠸᠠᠷᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨ

ᠠᠭᠢᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠠᠸᠠᠷᠤᠢᠳᠠᠸᠠᠷᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨᠠᠵᠢᠯᠤᠳᠤᠰᠣᠩᠭᠣᠸᠠᠨ

Harf çevrimi:

1. QYačWR: yrd:WLGi: YLmQYa: rms
2. btdm
3. bñlgčWR
4. QYa: WLGi: YLmQY

Yazı çevrimi:

1. qayačur: yärdä: uluyi: yalimqaya: ärmis
2. bitidim
3. bāñligčur
4. qaya: uluyi: yalimqay

Türkiye Türkçesine aktarımı:

1. kaya Çur. Yerde büyüğü yalım kaya imiş.
2. yazdım
3. Benglig Çur
4. kaya büyüğü yalım kaya

Yukarıdaki ifadeleri toparlayacak olursak Ulaançuluut I, II, III, IV yazıtlarının şimdiye kadar yapılan numaralandırma, okuma ve anlamlandırma çalışmalarından farklı olarak bu yazıtları okuyup anlamlandırdık. Bu yazıtlar üzerindeki çalışmalarımıza devam edeceğimizi bildirmekteyiz.

İkh Nart Yazıtı (2016)

Dornogovi аймага баглы Dalanjargalan sum бөлгесинде булуна бу язıt, Bilimler Akademisi Tarih ve Arkeoloji Enstitüsünden араştırмacı Dr. Ya. Tserendagva ve onun meslektaşları tarafından 2016 yılında keşfedilmiştir (Цэрэндагва Я. et al., 2016, pp. 15–16).

İki satırdan oluşаn бу язıt, Моғол bilim adamı Mönhtulga R. tarafından okuma anlamdırма yapılmaktadır.

Urtın Gol Yazıtı (2017)

Моғолıstan'da Ömnögovi аймага баглы Nomgon сумун Urtın Gol бөлгесинде Hahuulın Had olarak adlandırılan bir kayalık bulunmaktadır. 2013 yılında bu kayalıktaki kaya resimleri ve damgaları üzerinde Моғол bilim adamı Ts.Battulga çalışmıştır (Баттулга Ц., 2013).

Temmuz 2017'de Моғолıstan ulusal radyo ve televizyon kanalının sanat yönetmeni B.Bayar tarafından adı геçен бөлгеден yeni runik yazıt bulunmuştur.

İki satırlık бу язıt, Prof.Dr. Battulga Tsend tarafından incelenmekte, okuyup anlamlandırма çalışmalarını sürdürölmektedir.

Кайнакча

- AZZAYA Badam. (2010). "Moğolıstan'daki Runik Yazıtlar". **Türkbiğig, Türkoloji Araştırmaları**, 20: 67–81.
- BATTULGA Tsend, Mönhtulga RINÇINHOROL, Fatma ALBAYRAK, Ariyajav BATÇULUUN, Azzaya BADAM, & Gerelmaa NAMSRAY. (2016). **Moğolıstan'da Türk Ayak İzleri (Turkic Footprints in Mongolia)**. Ulaanbaatar.
- AZZAYA Б. (2016). "Жиримийн худаг"-ийн шинээр илрүүлсэн нэгэн бичээс (Vol. II, pp. 576–579). Presented at the Ази судлал (ICAS 2016), Улаанбаатар.
- АРЬААЖАВ Б., & АЗЗАЯА Б. (2014). Үхэр жил бичсэн эртний нэгэн бичээс (Урьдчилсан судалгаа). **Оюуны хэлхээ, I (11)**, (fasc.30,), 233–234.
- БАТТУЛГА Ц. (2005). **Монголын руни бичгийн бага дурсгалууд**. Улаанбаатар.
- БАТТУЛГА Ц. (2010). Дэл уулын Жиримийн худагийн бичээсийн талаар дахин өгүүлэх нь. **Оюуны хэлхээ**, Ангоон Мостаэрт, Монгол судлалын төв, Боть II (07): 140–141.
- БАТТУЛГА Ц. (2013). **Өмнөговь аймгийн Номгон суманд ажилласан хээрийн судалгааны ажлын тайлан**. Улаанбаатар.
- БАТТУЛГА Ц. (2016). Тайширын Давиртын бууцны бичээс. **Acta Historica, Tom XVII, Fasc.1**, 5–10.
- БАТТУЛГА Ц. (2017). **Монголын Түрэг Судлал (2016)** (Vol. III, pp. 41–47). Presented at the Ази Судлал (ICAS2017), Улаанбаатар.
- БАТТУЛГА Ц., & АЗЗАЯА Б. (2009). Монголын руни бичгийн дурсгалууд. **Acta Historica, Tom.X (fasc.11)**: 78–96.
- БАТТУЛГА Ц., & ЦАМБАГАРАВ Ж. (2015). Тавьтын өвөлжөөний эртний бичээс. **Mongolian Journal of Anthropology, Archaeology and Ethnology, Vol.8 No.1(403)** December 2015: 43–44.
- БОЛДБААТАР Ю., ЦЭРЭНДАГВА Я., & Төрбат Р. (2017). Улаанчулуутын руни бичээсүүд. **Монголын Археологи-2016**, Ulaanbataar: 74–80.
- МӨНХТУЛГА Р. (2015). **Хулсана амны руни бичээс** (pp. 45–46). Presented at the Монгол сурвалж бичгийн судлал, Улаанбаатар.

- ЦЭРЭНДАГВА Я., ШНЕЙДЕР Ж., РОЗЕН А., КОННОРС Р., ДАЛАНТАЙ С., ФАРКУХАР Ж., ... ОЛЗБАЯР Г. (2016). *Монгол-Америкийн хамтарсан экспедицийн Их Нартын байгалийн нөөц газарт хийсэн археологийн хээрийн шинжилгээний ажлын тайлан (хээрийн судалгааны тайлан)* (Хээрийн судалгааны тайлан). Улаанбаатар: ШУА, Түүх-Археологийн Хүрээлэн.
- ЭРДЭНЭ М., & БАТТУЛГА Ц. (2012). Далтын хадны зураг, эртний бичээс(Урьдчилсан судалгаа). *Mongolian Journal of Anthropology, Archaeology and Ethnology*, Vol.7, No.1(378) December 2012: 62–70.
- 바트돌가 체. (2017). 새로발견된 문자 문헌자료: 히르기스 오보 비석 연구 (Руни бичгийн шинэ сурвалж: Хиргисийн овооны гэрэлт хөшөөний бичээсийн судалгаа) (pp. 91–121). Presented at the 박방민족 고유문자화 몽골 고고학 I, 단국대학교 부설 북방문화연구소 제18회 국제학술대회, 천안: 단국대학교.

